
DOKUMENTY A MATERIÁLY

NÁVŠTEVA NÁČELNÍKA ŠTÁBU SA¹ VIKTORA LUTZEHO² NA SLOVENSKU 22. – 25. OKTÓBRA 1939 V SPRAVODAJSTVE KUNA GOLDBACHA³

MICHAL S C H V A R C

SCHVARC, M.: The Visit of the Chief of Staff Viktor Lutze in Slovakia on 22 – 25 October 1939 in Intelligence of Kun Goldbach. *Vojenská história*, 10, 1, 2006, pp 77 – 87, Bratislava.

The published study tries to explain one of lesser-known episodes of this period. In addition to a transcription of the very documents supplemented with a rich glossary, there is also an introduction describing a course of the visit and evaluating its importance. The author implied how Slovak media wrote about the visit and based on an archive research he clarified its background and backstage. He pointed out the relations and conflicts between the Deutsche Partei, tense relations among it and Slovak politicians, between the German Foreign Office and SA as well as between SA and competitive SS.

Military History. Slovakia. World War II. German-Slovak Relations.

Návšteva náčelníka štábu SA Viktora Lutzeho patrí prakticky k málo známemu fragmentu v krátkej histórii Slovenskej republiky 1939 – 1945. Pozornosť púta predovšetkým svojím načasovaním – uskutočnila sa krátko pred voľbou prezidenta slovenského štátu v dňoch 22. – 25. októbra 1939. Hoci cesta mala skôr propagandistický charakter, zo strany Hlavného

¹SA – Sturmabteilung. Polovojenská organizácia NSDAP, ktorá vznikla v roku 1921. SA vystupovali spočiatku ako nezávislá zložka strany. Po jej znovuoobnovení vo februári 1925 boli včlenené do NSDAP. Ich úlohou bola ochrana stranických zhromaždení pred politickými protivníkmi a umocňovali politickú agitáciu strany ako nástroj nacistickej propagandy „dobytia ulice“. V priebehu rokov 1925 – 1930 vzrástol počet členov SA z 3 600 na 60 000 mužov. Formálne bol veliteľom SA Adolf Hitler, skutočné velenie bolo v rukách náčelníka štábu SA Ernsta Röhma. V roku 1933 mali SA 2,3 milióna členov, v roku 1934 3 milióny. Ašpirácie SA na vedúcu rolu v „druhej revolúcii“ viedli k fyzickej likvidácii Ernsta Röhma a ďalších veliteľov SA počas „noci dlhých nožov“ 30. 6. 1934. V nasledujúcich rokoch degradoval režim SA na organizáciu predvojenskej a brannej výchovy a na štafáž pri propagandistických akciách.

²Viktor Lutze (1890 – 1943), ríšsky vedúci NSDAP, po „noci dlhých nožov“ 30. 6. 1934 nasledovník Ernsta Röhma vo funkcii náčelníka štábu SA. Zahynul pri autonehode.

³Kuno Goldbach, pôvodne redaktor denníka Sudetonemeckej strany *Die Zeit*. Od októbra 1938 pôsobil na Slovensku ako oficiálny zástupca tlačového orgánu NSDAP *Völkischer Beobachter* a zároveň aj ako spravodajca viedenskej SD. Prostredníctvom Alexandra Wünscha sa nakontaktoval na Karola Murgaša. Jeho spravodajstvo sa nezameriavalo len na HG, ale aj na DP a po vzniku slovenského štátu postupne na všetky oblasti spoločenského života. Na jeseň 1939 ho vedúci SD-Ausland Heinz Jost pre nezhody so Zahraničným úradom stiahol. Na Slovensku pôsobil aj po svojom odvolaní, a to ako pracovník VB a viedenskej oblastnej ústredne SD. Jeho dôverníkom bol Fritz Wahl, bratislavský Nemeц pôsobiaci v denníku *Grenzbote* a neskôr v Slovenskej tlačovej kancelárii.

velenia SA tu bol iste záujem o podchytenie polovojenskej zložky Deutsche Partei (DP) Freiwillige Schutzstaffel,⁴ ale predovšetkým oveľa početnejšej Hlinkovej gardy (HG).⁵

Cestu zorganizoval vedúci štábu DP Eduard Hermann v spolupráci s náčelníkom skupiny SA „Sudety“ Franzom Mayom. Program návštevy a jej plán bol zostavený narychlo, takže bratislavské vyslanectvo bolo s celou akciou oboznámené až 21. októbra 1939,⁶ teda iba jeden deň pred oficiálnym príchodom Lutzeho do Bratislavy.

Program návštevy bol nasledovný: 22. októbra (nedeľa) vo večerných hodinách príchod do Bratislavy, 23. októbra návšteva ministrov slovenskej vlády (minister zahraničných vecí F. Ďurčanský, ministerský predseda J. Tiso, minister vnútra V. Tuka a minister národnej obrany F. Čatloš) a hlavného veliteľstva HG, 24. októbra cesta po nemeckých jazykových ostrovoch⁷ a v stredu 25. októbra návšteva Ružomberka a o polnoci odchod z Bratislavy.⁸

Hoci slovenská tlač venovala spravodajstvu o návšteve V. Lutzeho priestor na svojich stranách, jeho návšteva zostala v tieni volieb prezidenta SR.⁹ Periodiká nemeckej menšiny (*Grenzbote* a *Deutsche Stimmen*) priniesli o návšteve náčelníka štábu SA v nemeckých jazykových ostrovoch rozsiahle reportáže¹⁰, ktoré sa niesli v propagandistickom a oslavnom duchu. Krátku prehliadku roty SA, dislokovanú na Sliači, periodiká nepriniesli.¹¹

Iný, neoficiálny, pohľad na návštevu V. Lutzeho na Slovensku prinášajú spravodajcovia Bezpečnostnej služby ríšskeho vodcu SS (Sicherheitsdienst des Reichsführers SS – SD).¹² Najucelenejší prehľad o tejto udalosti poskytuje správa pracovníka SD a oficiálneho zástupcu denníka *Völkischer Beobachter* na Slovensku Kuna Goldbacha. Sám Goldbach bol priamym svedkom tejto udalosti a v správe podáva informácie o jej pozadí a z jej zákulisia. V pomerne rozsiahlej správe sa, okrem iného, odzrkadľujú aj rozpory vo vnútri vedenia DP, ktoré na jeseň 1939 práve vrcholili. Okrem toho je dôkazom napätých vzťahov medzi vedením DP a slovenskými politickými špičkami, medzi Zahraničným úradom a SA a SS a napokon aj rozporuplných vzťahov medzi SA a SS, resp. SD.

Postrehy a hodnotenie návštevy V. Lutzeho sa objavujú aj v správe pracovníka viedenskej oblastnej ústredne Dr. Ofczarka z 31. októbra 1939. Podľa nej V. Lutze vyslovil svoju nespokojnosť nad návštevou pravniansko-kremnického jazykového ostrova. Prejazd cez nemecké obce tohto jazykového ostrova označil za ukážku potemkinovských dedín. Nelichotivo sa vyjadril aj o ich obyvateľstve. Naopak nemecké obyvateľstvo Spiša hodnotil ako „dobrý ľudský materiál, ktorý treba získať“. Lutzeho prejavy označil Ofczarek za opatrné.¹³

Celkove však Lutzeho návšteva nezanechala na Slovensku „dlhšie trvajúci dojem“.¹⁴ Bola nesprávne načasovaná – hoci medzi bratislavským obyvateľstvom kolovali chýry, že Lutze prišiel na Slovensko preto, aby Jozefovi Tisovi tlmočil slová uznania A. Hitlera¹⁵ – a ako

⁴Pozri Ministerstvo vnútra SR, Slovenský národný archív Bratislava (ďalej SNA), f. Alexandrijský archív, mikrofilm II. C 856, fólia 2 609 473 – 474. K. H. Frank H. Himmlerovi, 16. 8. 1939. *Grenzbote*, 1. 5. 1939, s. 3, meno vanie F. Karmasina do hodnosti SA-Oberführera.

⁵Pozri dokument 1.

⁶Tamže.

⁷Horný Spiš a Hauerland.

⁸Slovák, 20. 10. 1939, s. 1; *Deutsche Stimmen*, 28. 10. 1939, s. 3-4.

⁹Pozri Slovák 22. – 28. 10. 1939; Slovenská pravda 22. – 28. 10. 1939. Gardista 28. 10. 1939 uverejnil len krátku správu miestneho veliteľa HG Jozefa Makovického v Kremnici pod názvom „Šéf štábu SA Lutze v Kremnici“. Gardista, 28. 10. 1939, s. 13.

¹⁰*Grenzbote*, 26. 10. 1939, s. 4; *Deutsche Stimmen*, 28. 10. 1939, s. 3-4.

¹¹Pozri dokument 1.

¹²Norimberský medzinárodný vojnový tribunál odsúdil SD ako zločineckú organizáciu.

¹³Institut für die Zeitgeschichte München (ďalej IfZ), mikrofilm MA 650/3, fólia 9 394 641 – 649. Správa Dr. Ofczarka o situácii na Slovensku z 31. 10. 1939.

¹⁴IfZ, mikrofilm MA 650/3, fólia 9 394 672 – 675. Správa Dr. Ofczarka o situácii na Slovensku z 8. 11. 1939. Pozri aj dokument 1.

¹⁵IfZ, mikrofilm MA 650/3, fólia 9 394 641 – 649. Správa Dr. Ofczarka o situácii na Slovensku z 31. 10. 1939.

Vojenská história

ďalší vývoj ukázal, nepriniesla Vrchnému veleniu SA očakávaný výsledok. Hoci Lutze ponúkol Hlavnému veliteľstvu HG vyslanie poradcu, tento krok sa nerealizoval. Po Salzburgu síce HG mala prideleného poradcu (Viktor Nageler), ale z konkurenčných SS. SA postupne strácalo aj svoj vplyv na FS. Signálom pre tento vývoj bolo vytvorenie elitných jednotiek FS – Einsatztruppe (ET) pod priamou kuratelou vyššej oblasti *SS Podunajsko* a „dobrovoľný“ nábor karpatských Nemcov do Waffen-SS na prelome rokov 1942/1943. Ani proklamovaná opätovná návšteva náčelníka štábu SA¹⁶ sa v nasledujúcich rokoch až do jeho smrti v máji 1943 neuskutočnila.

Dokument 1 **Goldbachova správa z 27. 10. 1939**

Inšpektor Bezpečnostnej polície a SD
pre oblasť vyššieho veliteľa SS a polície
vo Viedni a v Salzburgu

Viedeň, dňa 3. 11. 1939

Dr. Chl¹⁷/Tr.

Hlavnému úradu pre ríšsku bezpečnosť
úrad III¹⁸/II/212¹⁹
Berlín

Vec: Návšteva náčelníka štábu SA Viktora Lutzeho na Slovensku

Predošlý spis: Tunajší d'alekopis²⁰ 24 078 z 27. 10. 1939

Príloha: 1

V prílohe zasielam na vedomie správu o ceste náčelníka štábu [SA] Viktora Lutzeho po Slovensku.

Návšteva nemala nijaký viditeľný vplyv na vedenie národnej skupiny (pozícia Karmasina,²¹ jeho vzťah k Hermannovi²² atď.).

Inšpektor Bezpečnostnej polície a SD
v poverení
SS-Obersturmführer
[Chlan]²³

¹⁶Dokument 1a IfZ, mikrofilm MA 650/3, fólia 9 394 641 – 649. Správa Dr. Ofczarka o situácii na Slovensku z 31. 10. 1939.

¹⁷Dr. Ernst Chlan, pracovník viedenskej oblastnej ústredne SD, od jesene 1941 jej vedúci. Dosiahol hodnosť SS-Sturmbanführera.

¹⁸SD-Inland – SD-tuzemsko.

¹⁹Referát národnosti.

²⁰V origináli je použitá skratka FS – Fernschreiben – d'alekopis.

²¹Franz Karmasin (1901 – 1970), politik, vodca nemeckej národnej skupiny, štátny tajomník pre záležitosti nemeckej menšiny na Slovensku, poslanec a člen národohospodárskeho, rozpočtového, zahraničného a stáleho výboru Snemu Slovenskej republiky za Deutsche Partei (DP), člen 1. Štátnej rady.

²²Eduard Hermann (1903 – 1942), od jesene 1938 do mája 1940 vedúci štábu DP. Pre svoje predchádzajúce pôsobenie v rôznych mládežníckych a ochranných spolkoch (Schutzvereine) a rozpory s F. Karmasinom musel svoj post v máji 1940 opustiť a narukovať do nemeckého Wehrmachtu. Padol v Tbilisi ako príslušník zvláštneho komanda zbV. 800.

²³V pôvodine bez uvedenia mena.

Vec: Cesta náčelníka štábu Lutzeho po Slovensku

V súvislosti s vojenským výcvikom nemeckej roty, pozostávajúcej z príslušníkov SA skupiny „Sudety“,²⁵ navrhli Gruppenführer May²⁶ a Brigadeführer Schormann, približne v auguste, pozvať náčelníka štábu SA Lutzeho na návštevu tejto jednotky, dislokovanej v slovenských štátnych kúpeľoch Sliač pri Zvolene. May vyslovil túto myšlienku počas príležitostného rozhovoru s Karmasinom. Náčelník štábu mal pôvodne na Sliač priletieť v rámci cesty pozdĺž východného frontu²⁷ a vykonať prehliadku, spojenú s poldňovou cestou po karpatskonemeckých jazykových ostrovoch a s krátkou návštevou Bratislavy. Karmasin súhlasil a vedúci štábu [DP] Hermann sa tohto plánu chopil a spolu s Mayom a Schormannom podporili jeho uskutočnenie.

Keďže náčelník štábu nemal možnosť priletieť na Sliač, bol vypracovaný iný program, ktorý sa napokon aj uskutočnil, a to trojdňový pobyt na Slovensku. Jeden deň mal prebehnúť ako štátna návšteva v Bratislave a zvyšné dva dni ako pobyt v jazykových ostrovoch, resp. prehliadka nemeckej roty. Hoci bol program už 20. [októbra] vypracovaný až do najmenších detailov, Zahraničný úrad bratislavské nemecké vyslanectvo ešte oficiálne o návšteve neupovedomil. Vrchné velenie SA požiadalo veľmi neskoro o povolenie na zahraničnú cestu a minister zahraničných vecí Ribbentrop,²⁸ ktorý plán schválil, náčelníkovi štábu odporučil, aby sa ako ríšsky vedúci obrátil aj na vodcu. Až napoludnie 21. 10. došla na nemecké vyslanectvo správa o povolení cesty. Hneď nato odišli legačný radca Hoffmann a vedúci štábu Hermann na slovenské ministerstvo zahraničných vecí, aby oznámili Lutzeho príchod na 22. [októbra] večer a získali povolenie na účasť počas uvítania, audiencie atď. Pre Slovákov bol termín návštevy z dôvodu blížiacich sa prezidentských volieb 26. 10. neprijemný, a okrem toho odmietali návštevu priznať status štátnej návštevy, pretože Lutze nie je ríšskym ministrom. Dohodli sa na prijatí zástupcom vlády, nie však členom vlády a na rôznych audienciách viacerých ministrov.

Na uvítanie náčelníka štábu prišli potom večer 22. 10. na železničnú stanicu nemecký vyslanec,²⁹ Generál Barckhausen ako vedúci vojenskej misie, plukovník Krüger ako vedúci leteckej misie,³⁰ SS-Sturmbannführer kriminálny riaditeľ Vogt ako vedúci policajnej komisie pričlenennej pri nemeckom vyslanectve,³¹ krajinový prezident Šimko³² ako zástupca slovenskej vlády, vedúci politického oddelenia ministerstva zahraničných vecí Dr. Galváneek, generálny tajomník Hlinkovej strany Dr. Kirschbaum a vedúci [Úradu] propagandy Mach

²⁴Goldbachova značka.

²⁵Príslušníci tejto roty pôsobili ako velitelia oddielov pohraničného strážneho práporu Spiš (Grenzwachregiment Zips), ktorý bol nasadený od polovice augusta 1939 na severnom Slovensku, a to v rámci príprav nemeckého útoku na Poľsko.

²⁶Franz May (1903 –), sudetský Nемеc, poslanec SdP 1935 – 1938, priateľ F. Karmasina, jeden z organizátorov Freiwilliger Schutzdienst, po pripojení Sudet k Nemeckej ríši veliteľ skupiny SA „Sudety“.

²⁷Autor správy myslí nemecko-poľský front.

²⁸V origináli Rippentrop.

²⁹Hans Bernard.

³⁰V origináli je uvedené leteckej komisie.

³¹Druhá nemecká policajná (ko)misia prišla na Slovensko 13. 9. 1939 v zložení: kriminálny riaditeľ J. Vogt, kriminálny komisár F. Goltz a kriminálny komisár Pütz. K činnosti misie pozri: SUŠKO, L.: Systém poradcov v nacistickom ovládaní Slovenska v rokoch 1939 – 1941. In: Historické štúdie v nacistickom ovládaní Slovenska v rokoch 1939 – 1941, s. 12-14; TÖNSMEYER, T.: Das Dritte Reich und die Slowakei 1939 – 1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn. Paderborn 2003, s. 118-121.

³²V origináli Schimko.

ako hlavný veliteľ Hlinkovej gardy s ďalšími zástupcami rôznych úradov a celé vedenie národnej skupiny na čele s Karmasinom. Po prehliadke čestných formácií nemeckých Freiwillige Schutzstaffel³³ a Hlinkovej gardy odišiel náčelník štábu na večeru, ktorá sa uskutočnila v úzkom kruhu. Zúčastnili sa jej nemecký vyslanec, vodca národnej skupiny,³⁴ vedúci misii a najbližší spolupracovníci. Privítanie náčelníka štábu bratislavským obyvateľstvom zaostalo za očakávaniami a za doteraz obvyklou úrovňou pri príležitosti podobných návštev. Ulice lemovalo pomerne málo ľudí³⁵ a aj pred hotelom sa popri príslušníkoch formácií zhromaždilo relatívne málo ľudí. Náčelníka štábu vívalo zborové skandovanie „*Đakujeme nášmu vodcovi*“.³⁶

Dňa 23. [októbra] po prehliadke mesta navštívil nemeckého vyslanca a s vojenským atašé majorom Beckerom³⁷ náčelníka nemeckej vojenskej a leteckej komisie a tiež aj ministra zahraničných vecí Đurčanského.³⁸ V sprievode Đurčanského navštívil náčelník štábu ministerského predsedu Tisa a neskôr bol³⁹ u Tuku,⁴⁰ Macha⁴¹ a Čatloša.⁴² Náčelníka štábu sprevádzal [pri týchto návštevách] vedúci Úradu pre nasadenie a organizáciu [SA] Propagandaführer Lehmann a adjutant Obersturmbannführer Hermel. Na poludnie bol náčelník štábu so svojim sprievodom na obede u Tuku, na ktorom sa po dohode s vyslanectvom zúčastnili

³³Freiwillige Schutzstaffel (FS) vznikli na jeseň 1938. Organizovanie FS bolo v roku 1939 právne kodifikované dvoma vládnymi nariadeniami. Členmi FS boli príslušníci mužského pohlavia nemeckej národnej skupiny vo veku 18 – 35 rokov, od konca júna 1941 až do 50 rokov, ktorí museli byť členmi strany. Každý príslušník FS musel preukázať árijský pôvod späť až po 3 generáciu svojich predkov. Od marca 1939 do februára 1940 sa FS organizačne členili na tri úderné prápory (Sturmabteilung), ktoré sa zhodovali s územným členením DP platným do 15. júna 1939. Tieto úderné prápory sa členili na prápor Bratislava, Kremnica – Nemecké Pravno a Spiš. Prvá reorganizácia sa uskutočnila k 15. februáru 1940. Na základe mimoriadneho rozkazu krajinského veliteľstva FS sa vytvorilo 6 úderných práporov: úderný prápor I. – Bratislava – mesto, úderný prápor II. – Bratislava – vidiek, úderný prápor III. – Kremnica, úderný prápor IV. – Nemecké Pravno, úderný prápor V. – Horný Spiš, úderný prápor VI. – Dolný Spiš. Jednotky FS v oblastiach s rozptýleným nemeckým obyvateľstvom zostávali aj naďalej podriadené priamo krajinskému veliteľstvu FS. K ďalšej územnej reorganizácii FS došlo v októbri 1942. Na základe rozkazu krajinského veliteľstva FS zo 14. septembra 1942 prešli jednotky FS v oblastiach s rozptýleným nemeckým obyvateľstvom pod subordináciu príslušných úderných práporov. Okrem toho sa vytvoril nový úderný prápor VII. – Považie. Početný stav FS spočiatku výrazne narastal. V marci 1939 mali FS 4 604 mužov. O rok neskôr však nasledoval len veľmi nepatrný nárast – FS mali 4 622 aktívnych členov. Začiatkom roku 1941 mali FS 5 500, v októbri 1941 6 810, koncom roku 1942 7 646 a v polovici roku 1944 7 818 mužov. Počet mužov v aktívnej službe v dôsledku odvodov do Waffen-SS klesal. Kým koncom roku 1942 to bolo 5 832, tak v polovici roku 1944 to bolo už len 4 179 mužov. Súčasťou FS bola od začiatku roka 1940 aj elitná formácia DP Einsatztruppe (ET). Vedeniu DP sa však jej vývoj vymkol spod kontroly a stala sa prakticky jednotkou SS na Slovensku. Úlohou FS bola branná výchova v rámci nemeckej menšiny. FS sa aktívne ako pomocná polícia podieľali na uskutočňovaní protizidovských opatrení a asistovali pri deportáciách slovenských Židov v roku 1942 a 1944.

³⁴Franz Karmasin.

³⁵Dôverník SD E. B. prináša vo svojej situačnej správe o čosi iné údaje o hustote špalierov ľudí vítajúcich V. Lutzeho. Najhustejšie špalieri boli na viacerých miestach na Štefánikovej ulici, na Suchom Mýte. Menšie medzery boli podľa jeho správy na Štefánikovej a Ružovej ulici. 85 – 90 % davu tvorili bratislavskí Nemci. IFZ, mikrofilm MA 1323, f. 9 398 257 – 258. Situačná správa E. B. z 22. a 23. 10. 1939.

³⁶V origináli „Wir danken unserem Führer.“

³⁷Heinrich Becker, podplukovník, člen nemeckej vojenskej misie a vojenský atašé pri nemeckom vyslanectve v Bratislave od 1. 11. 1939 do polovice roku 1944.

³⁸V origináli Đurčanský.

³⁹Sloveso je v origináli dopísané rukou.

⁴⁰Vojtech Tuka (1880 – 1946), vysokoškolský profesor a politik, podpredseda slovenskej vlády 1939, predseda vlády 1939 – 1944 a minister zahraničných vecí 1940 – 1944. V rokoch 1939 – 1943 podpredseda HSLS, predstaviteľ radikálneho krídla HSLS.

⁴¹Alexander Mach (1902 – 1980), publicista a politik, minister vnútra 1940 – 1945, hlavný veliteľ HG 14. 3. 1939 – 21. 5. 1940 a 29. 7. 1940 – 5. 9. 1944, šéf Úradu propagandy 20. 10. 1938 – 1. 8. 1940. Predstaviteľ radikálneho krídla HSLS. V rokoch 1943 – 1944 zastupujúci predseda vlády namiesto chorého V. Tuku.

⁴²Ferdinand Čatloš (1895 – 1972), generál I. triedy, minister národnej obrany od roku 1939 do konca augusta 1944. Odišiel do Banskej Bystrice k povstalcovi. Zatknutý a prevezený do Moskvy.

vojenský atašé⁴³ Becker, generál Barckhausen, plukovník Krüger, ministri Ďurčanský⁴⁴ a Medrický,⁴⁵ generál Čatloš, ako aj vedúci Úradu propagandy Mach, generálny tajomník Dr. Kirschbaum,⁴⁶ vedúci protokolu Radlinský, zástupca mesta Dr. Dusek a kanonik Körper⁴⁷ a z nemeckej strany Karmasin, Hermann, krajský veliteľ FS Donath⁴⁸ a vedúci úradu Štátneho sekretariátu [pre záležitosti nemeckej menšiny] Dr. Messler.⁴⁹ Popoludní sa náčelník štábu zúčastnil v sprievode vyslanca, Karmasina a Hermanna na prehliadke Hlavného veliteľstva Hlinkovej gardy. V priebehu rozhovoru, v ktorom sa hovorilo o štruktúre a organizácii Hlinkovej gardy, ponúkol náčelník štábu veleniu Hlinkovej gardy poradcu z SA.

Po návštevách ministra zahraničných vecí Ďurčanského, vedúceho Úradu propagandy Macha a generálneho tajomníka Kirschbauma v Carltone odišiel Lutze spolu s Karmasinom na slávnostnú návštevu ústredia DP.⁵⁰ V jeho sprievode boli Gruppenführer May, Propagandaführer Lehman, Brigadeführer Schormann, Obersturmbannführer Körbel a Hermel. Spolu s nemeckým vyslancom vykonali prehliadku čestného oddielu FS a funkcionárov a v pracovni vodcu národnej skupiny ho potom privítal Karmasin, ktorý predstavil náčelníkovi štábu jednotlivých hlavných vedúcich a vedúcich úradov Deutsche Partei. Po dlhšom priateľskom rozhovore sa Lutze ako prvý zapísal do čestnej knihy DP. Potom sa Lutze zúčastnil na zhromaždení funkcionárov [DP], na ktorom prehovoril. Začínajúc skúsenosťami z „obdobia boja“⁵¹ opisoval vieru a cieľ mužov, ktorí sa zjednotili (sústredili) v SA ako oddiel vodcových politických vojakov. Lutze potom ďalej uviedol, že skutočnosť, že aj etnickí Nemci stoja pred bránami Ríše za Adolfom Hitlerom s rovnakou vierou a s rovnakou vernosťou, ho naplnia hrdosťou a radosťou. Len muži, ktorí sa zasadzujú za ideály, a pre národných socialistov platí len večný boj, môžu priviesť národy k víťazstvám. [Lutze] tlmočil vodcove pozdravy a povedal, že vodca sa nemusí pozerieť vzad, iba vpred, „lebo my poriadok vzadu udržíme a zostaneme bojovníkmi, ktorými sme boli a ktorí nepoznajú nič iné ako vieru v nášho vodcu a náš svetonázor“. Pozornosť zaujali vyjadrenia náčelníka štábu, veľa sa o nich hovorilo, podľa ktorých v Ríši nikto nevedel ako dlho potrvá boj za dosiahnutie cieľa. Raz za ním prišla taktiež rakúska légia a on ju uistil, že raz príde deň, a ten po niekoľkých rokoch príšiel. Rovnako je

⁴³V origináli je chybné uvedené vyslanec Becker.

⁴⁴Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974), právnik, ľudácky politik a publicista. Pred rokom 1938 patril k radikálnemu prúdu v HSLS. Viacnásobný minister v prvých troch autonómnych vládoch. 13. 3. 1939 sa spolu s J. Tisom zúčastnil rokovaní s A. Hitlerom v Berlíne. Od 14. 3. 1939 do 28. 7. 1940 minister zahraničných vecí. Po Salzburgu odišiel z funkcie na nemecký nátlak. 1940 – 1945 prednášal medzinárodné právo na Právnickej fakulte Slovenskej univerzity. Od jesene 1944 sa začal opätovne politicky angažovať.

⁴⁵Gejza Medrický (1901 – 1987), politik a publicista, minister hospodárstva 1939 – 1944, podpredseda HSLS 1939 – 1945, generálny tajomník HSLS 1941 – 1942. Patril k umierneným ľudákom.

⁴⁶Jozef Kirschbaum (1913 – 2001), ľudácky politik, diplomat. V rokoch 1938 – 1939 veliteľ Akademickej HG, šéfredaktor dvojtyždenníka *Nástup*. Od marca 1939 do salzburských rokovaní generálny tajomník HSLS. V rokoch 1941 – 1942 legačný radca slovenského vyslanectva v Taliansku, 1942 – 1945 chargé d' affaires vo Švajčiarsku.

⁴⁷Karol Körper (1894 – 1969), cirkevný hodnostár, publicista. Od roku 1939 kanonik v Dóme Sv. Martina a pápežský prelát. Poslanec Snemu SR, 1939 – 1940 vládny poverenec v Slovenskom rozhlase, náčelník duchovnej správy Hlavného veliteľstva HG.

⁴⁸Walter Donath (1910 – 1943), krajský veliteľ Freiwillige Schutzstaffel, sudetský Nемец. Po príchode do Bratislavy, pracovník Turnvereinu a člen KdP. V roku 1938 sa ako dobrovoľník hlásil do Sudetonemeckého dobrovoľného zboru a na jeseň 1938 ho F. Karmasin poveril vedením FS. Od roku 1939 vedúci školiaceho úradu DP. Počas vojny s Poľskom sa dobrovoľne hlásil do vojenskej služby. Poručík slovenskej armády, nasadený na východnom fronte. Po návrate pokračoval v práci v FS. V máji 1942 narukoval dobrovoľne do Waffen-SS, nasadený na východnom fronte. Padol pri Charkove.

⁴⁹Wilfried Messler (1909 – ?), člen SdP a jej právneho úradu. Od 31. 10. 1938 pôsobil v Bratislave ako vedúci právneho úradu DP a vedúci úradu Štátneho sekretariátu pre záležitosti nemeckej menšiny na Slovensku. Na začiatku roku 1940 musel na tieto funkcie pre svoj židovský pôvod rezignovať. Od februára 1940 do roku 1942 pôsobil ako pridelenec Abwehru v podbrezovských železnižňach.

⁵⁰Hlavné vedenie DP malo svoje sídlo na Vajanského nábreží 9 v budove Kotvy (Ankerhaus).

⁵¹V nacistickom žargóne označenie pre obdobie pred prevzatím moci nacistami 30. 1. 1933.

to aj s karpatskými Nemcami. Keďže dnes mnohí tunajší Nemci nevedia, kedy cieľ dosiahnu, [Lutze ich ubezpečil, že] ten deň raz predsa len príde.

Medzi bratislavskými funkcionármi sa teraz šíri názor, že napriek doterajším nemeckým úradným a stranickým vyhláseniam dôjde predsa len čoskoro ku začleneniu slovenského územia do Ríše, ako to vyplynulo zo slov náčelníka štábu. Prítomného nemeckého vyslanca Bernarda⁵² tieto slová náčelníka štábu znepokojili a neskrýval obavy z neprijemných následkov pri eventuálnom podrobnejšom rozbere tejto otázky. Náčelník štábu však na konci svojho prejavu vyhlásil, že cieľom všetkých Nemcov je víťazstvo Nemecka na západe. Týmito slovami sa Lutze snažil dať predchádzajúcim slovám iný význam.

Potom sa Lutze zúčastnil slávnostného predstavenia v mestskom divadle. Niektorí Slováci vyjadrili údiv nad skutočnosťou, že novozriadenú prezidentskú lôžku použil Nemeck, a to ešte skôr ako prezident.

Na následnej recepcii v Carltone, ktorú na počesť Lutzeho usporiadal nemecký vyslanec, sa zo slovenskej strany zúčastnili ministri Tuka, Čatloš, Ďurčanský a Medrický a opäť Mach a Kirschbaum, ako aj množstvo slovenských a nemeckých osobností.

Na ceste po Slovensku, ktorá začala nasledujúci deň, sa zo slovenskej strany zúčastnili v poverení ministerstva vnútra Dr. Matovič zo štátnej bezpečnosti a ako zástupca ministerstva zahraničných vecí súkromný tajomník Dr. Ďurčanského. Z Nemcov Lutzeho sprevádzali Karmasin a Hermann, krajinový veliteľ FS Donath a tiež rôzni členovia hlavného vedenia DP, atašé Schumbelt z nemeckého vyslanectva, major Hans Demel z úradovne Abwehru vo Viedni a na žiadosť Hermanna v poverení nemeckého vyslanectva, člen policajnej komisie, komisár SS-Sturmabführer Goltz⁵³ a zástupca VB,⁵⁴ redaktor Goldbach. Kolóna s 11 vozidlami odcestovala najprv na Sliač, kde sa uskutočnil krátky nástup nemeckej roty a následný spoločný obed v mestskom hoteli.⁵⁵ Lutze pri tejto príležitosti v krátkosti prehovoril o úlohe SA ako jednotke politických vojakov a o terajšej mimoriadnej úlohe SA počas vojenského nasadenia na východe. Oboch sprevádzajúcich Slovákov, pred ktorými mala zostať návšteva a existencia nemeckej roty na Sliači utajená – mimochodom úplne zbytočne, pretože sa už o tom dlhšie vie – Hermann dosť neslušným spôsobom odbil a odviezol do Banskej Bystrice, kde sa opäť pripojili ku kolóne. Po oficiálnom privítaní v mestskom dome okresným náčelníkom,⁵⁶ starostom,⁵⁷ miestnym veliteľom Hlinkovej gardy,⁵⁸ miestnym vedúcim DP⁵⁹ a zástupcami Zahraničnej organizácie [NSDAP], pokračovala cesta smerom na Poprad – Kežmarok. Hornospišský jazykový ostrov vyvesil všade na počesť ríšskonemeckého host'a zástavy a transparenty, vyzdobil domy, vysvietil za oknami svetlá, pripravil skrátka skutočne triumfálne uvítanie. Organizačný vedúci DP⁶⁰ odcestoval na Horný Spiš za týmto účelom, pred niekoľkými dňami. Priniesol množstvo zástav s hákovým krížom a transparentov, ktoré sčasti zapožičal Ríšsky úrad pre propagandu vo Viedni. Večer ukončila priateľská beseda všetkých funkcionárov DP z hornospišskej oblasti v Bielej Vode vo [Vysokých] Tatrách.

⁵²Hans Bernard (1892 – 1960), prvý nemecký vyslanec v Bratislave od 30. 6. 1939 do 31. 7. 1940. Post vyslanca prevzal 27. 7. 1939 ako konzul I. triedy.

⁵³Goltz nemal v roku 1939 hodnosť SS-Sturmabführer, ale SS-Obersturmführer.

Johann Franz Goltz (1897 – ?), poradca ministra vnútra pre policajné otázky. V roku 1939 pôsobil v úradovni Štátnej polície v Liberci, vedúci oddelenia III. V rokoch 1933 – 1934 člen SA. V roku 1933 vstúpil do NSDAP. V rokoch 1934 – 1935 príslušník NSKK. V roku 1938 prijatý do SS. Od septembra 1939 do apríla 1945 poradca pre policajné otázky na Slovensku. Od roku 1942 kriminálny radca, policajný atašé pri nemeckom vyslanectve v Bratislave.

⁵⁴Völkischer Beobachter, oficiálny tlačový orgán NSDAP.

⁵⁵V origináli je chybné uvedené Staatshotel, čiže štátny hotel.

⁵⁶Karol Bulla.

⁵⁷Michal Samuhel.

⁵⁸Jozef Kollár.

⁵⁹Ing. Plischke.

⁶⁰Správne má byť vedúci Hlavného organizačného úradu DP. Vedúcim bol Julius von Marsó.

Dňa 25. 10. navštívil náčelník štábu okrem iného⁶¹ mesto Ružomberok, aby položil veniec na Hlinkov hrob. Slováci dali kladeniu vencov ríšskym vedúcim slávnostný rámec, avšak ostentatívne chýbali ružomerský starosta Mederly⁶² a Hlinkov nasledovník vo farskom úrade monsignore Ferenčík,⁶³ obaja Sidorovi prívrženci. Okrem toho položil Lutze veniec aj na hrob siedmich nemeckých vojakov, ktorí padli počas vojny s Poľskom.⁶⁴ Pre náladu v Ružomberku a okolí je príznačná skutočnosť, že hrob nemeckých vojakov zdobí výlučne len miestna ženská organizácia DP a nemeckí vojaci, umiestnení v ružomerskej nemocnici, ktorých menovaný [V. Lutze] navštívil. Naopak, nemocničná izba zraneného poľského dôstojníka je neustále plná kvetov, ktoré Slováci prinášajú. Rovnako každý deň je neustále kvetmi vyzdobený aj hrob troch poľských dobrovoľníkov, zastrelených nemeckým poľným súdom.

Nasledovná cesta cez právniacky jazykový ostrov⁶⁵ s návštevami obcí Vrúcko, Gajdel⁶⁶ atď., sa opäť podobala na triumfálny sprievod. Spolucestujúci ich považovali v istom ohľade za akési potemkinovské dediny, keďže aj tu sa uskutočnili dôkladné prípravy, ako vyvesenie transparentov, prichystanie zástav atď. Nápadná bola prevaha nemeckých zástav s hákovým krížom s kruhom, a to v porovnaní s karpatskonemeckými zástavami so štítom.⁶⁷ Organizáciu uvítania mal na starosti člen hlavného vedenia DP Leo Koval,⁶⁸ vyslaný z Bratislavy.

Neskôr večer sa uskutočnil na zámku v Pezinku pri Bratislave, patriacemu DP, kamarátsky večierok usporiadaný hlavným vedením DP, na ktorý prišli nemecký vyslanec, generál Barckhausen ako veliteľ vojenskej komisie, plukovník Krüger z vojenskej leteckej komisie a kriminálny riaditeľ SS-Sturmabführer Vogt so svojimi spolupracovníkmi, ako aj Zahraničná organizácia⁶⁹ [NSDAP] a vedúci úradov a oddelení DP. Karmasin vo svojej rozlúčkovej reči poďakoval náčelníkovi štábu Lutzemu za jeho návštevu a záujem, ktorý karpatským Nemcom náčelník štábu SA preukázal. Po [Karmasinovom] uistení o neochvejnej vernosti k vodcovi a Ríši si vzal Lutze slovo a poďakoval, že videl Slovensko a predovšetkým nemecké jazykové ostrovy. Zdôraznil mimoriadnu úlohu zahraničných Nemcov⁷⁰ pred bránami Ríše a zablahoželel Karmasinovi za vykonanú prácu. Na rozlúčku dostali náčelník štábu a jeho sprievod a aj Gruppenführer May a Propagandaführer Schormann⁷¹ niekoľko darov. Náčelník štábu vyslovil nádej, že sa mu raz opäť naskytné príležitosť prísť na Slovensko, a to na dlhší čas.

Odchodu mimoriadneho spacieho vozňa z bratislavskej železničnej stanice, odišiel ešte tej istej noci, sa popri Nemcoch⁷² zúčastnili krajský prezident Šimko ako zástupca slovenskej

⁶¹V origináli u. a. – skratka unter anderem.

⁶²Anton Mederly (1894 – 1969), bankový riaditeľ, ľudácky verejný činiteľ. Zakladajúci člen HSLS a jej funkcionár. V rokoch 1931 – 1939 starosta Ružomberka, 1943 – 1945 člen Štátnej rady. Od roku 1939 generálny riaditeľ Slovenskej hypotečnej a komunálnej banky, do roku 1944 aj zastupujúci guvernér Slovenskej národnej banky. Od roku 1945 v dôchodku.

⁶³Ján Ferenčík (1888 – 1950), rímskokatolícky duchovný a pápežský prelát. Nástupca A. Hlinku na ružomerskej fare, predseda miestnej organizácie HSLS v Ružomberku a župnej organizácie HSLS v Podtatranskej župe. Poslanec Snemu SR.

⁶⁴V origináli Polenfeldzug.

⁶⁵V origináli je uvedené deutsch-probene Sprachinsel.

⁶⁶V origináli je nesprávne uvedené Gaydl.

⁶⁷Oficiálna zástava DP mala v strede červeného poľa umiestnený gotický štít s bielym podkladom a čiernou svastikou.

⁶⁸Leo Koval (1906 – 1944?), funkcionár Karpathendeutsche Partei (KdP) a DP. Tajomník Hospodárskej kancelárie KdP v Bratislave, Nemeckom Pravne. Po vzniku DP v októbri 1938 jej pokladník (Schatzmeister). Zapletený do homosexuálnej aféry v DP odhalenej začiatkom roka 1941. V novembri 1941 obvinený z homosexuality a odvečený do koncentračného tábora v Dachau a neskôr Neuengamme a Sachsenhausen. Od leta 1944 nedobrovoľný príslušník jednotky trestancov *Dirlwanger*.

⁶⁹V origináli je použitá skratka A. O. – Auslandsorganisation. Okrem iného sa táto skratka používala aj na označenie spravodajského dôstojníka Abwehru – Abwehroffizier.

⁷⁰V origináli Auslandsdeutschtums.

⁷¹Domnievame sa, že autor správy K. Goldbach uviedol buď nesprávne meno alebo nesprávnu hodnotu.

⁷²V origináli neben den deutschen Persönlichkeiten.

Vojenská história

vlády a Dr. Galvánek z ministerstva zahraničných vecí. Po srdečnej rozlúčke Lutzeho s vedením národnej skupiny a ostatnými pánmi, zvolal nemecký vyslanec nahlas smerom k vlaku, tak aby to mohli všetci okolo stojaci počuť: „*Ale teraz už zmizni.*“ Bernard týmito slovami vyjadril pravdepodobne svoj skutočný postoj k celej tejto návšteve.

Lutzeho návšteva nemala v dôsledku prezidentských volieb, ktoré sa konali hneď nasledujúci deň, medzi verejnosťou väčší ohlas. Lutzeho osoba je v Bratislave a na vidieku takmer neznáma, práve tak ako nejasné predstavy obyvateľstva o SA v porovnaní s SS. Česko-maďarské kruhy, ako aj Sidorovi stúpenci a tí Slováci, ktorí sa stavajú proti slovensko-nemeckej spolupráci, o návšteve hovoria, že Lutzeho na Slovensko vyslal preto, aby pripravil presídlenie Nemcov.⁷³ Nemci však tento krát na tieto táraniny nijak zvláštnjšie nereagovali, ale vyjadrovali sa prevažne v tom zmysle, „*ak tu má byť niekto vysídlený, tak to budú iní, pretože toto je oblasť nemeckého záujmu. Sem sa môžu presídľovať len Nemci. Pošlú nám sem len pár Baltov a povozských Nemcov, ale odtiaľto neodíde nik.*“

Za hlavného organizátora návštevy treba označiť vedúceho štábu DP Eduarda Hermanna, ktorý počas nej ukázal príliš veľkú horlivosť a ukázal sa priam nepríjemným spôsobom. Neustále bol v blízkosti náčelníka štábu, spolu s ním a Karmasinom vykonával prehliadky nastúpených formácií FS, podával vyhlásenia a informoval ho o situácii. Svojou snahou vzbudzovať pozornosť neumožnil krajiniskému veliteľovi FS Donathovi dlhší rozhovor s náčelníkom štábu a sám mu podávať hlásenia atď., a taktiež nemohol s ním absolvovať ani jedinú prehliadku. Hermann prideliť Donathovi jedno z najhorších vozidiel, takže často prišiel až za kolónou. Pýtajúc sa na dôvod, prečo nemohol Donath vykonať prehliadky spolu s Karmasinom, D.⁷⁴ povedal, že Hermann sa takým spôsobom vtieral do pozornosti, že mu bolo nepríjemné zdržiavať sa v blízkosti náčelníka štábu. Komisára Goltza v poľnej uniforme SS, povereného vyslanectvom výslovne ochranou náčelníka štábu, poveril Hermann, potom čo mu úplne neoprávneným spôsobom vyčítal prítomnosť oboch Slovákov počas cesty, sprievodom týchto dvoch slovenských úradných zástupcov. Hermann Slovákov v predvečer [cesty] výslovne pozval a počas celej cesty s nimi jednal priam urážlivým spôsobom, a to tak, že ich nešetrne a bezočivo vyhostil z obedu a tiež aj z priateľského posedenia, takže títo napokon sami povedali, že sa už nemôžu zúčastniť ďalšej cesty, pretože sa musia z dôvodu príprav prezidentských volieb vrátiť do Bratislavy skôr.

Správanie Brigadeführera Lehmana – predtým policajného riaditeľa v Kottbuse, teraz vedúceho Úradu pre organizáciu a nasadenie Vrchného velenia SA⁷⁵ – a tlačového referenta Obersturmbannführera Körbela voči SS-Obersturmführerovi Goltzovi a Goldbachovi, ktorý sa cesty zúčastnil ako redaktor VB, a ktorého príslušnosť k SD SA-Gruppenführer May obom oznámil, bolo viac ráz nekorektné. Napríklad Obersturmbannführer Körbel sa počas cesty pred malým okruhom [osôb] vyjadril, že nechápe, prečo sú tu ľudia z SS. Chcú len snoriť a určite sa cesty nezúčastňujú len tak zo zanietenia. Goltz pre tieto vyjadrenia Körbelovi dohovorel a vysvetlil mu, že cestuje na nariadenie vyslanectva ako policajný komisár. Brigadeführer Lehmann na Goldbachovu adresu viac ráz poznamenal, či už svoje správy aj dokončil. Lehmann bol nápadný aj svojimi pomerne veľkými nákupmi počas cesty. Len na Štrbskom Plese minul v priebehu niekoľkých minút asi 1 000 korún a neskôr si napísal zoznam predmetov, ktoré si chcel v Bratislave ešte kúpiť. Medzi nimi sa nachádzala polovica husi, pár papúč, pár poltopánok, dámske pančuchy, kožený kufor, maslo atď. Či tieto zamýšľané

⁷³Plány o presídlení Nemcov zo Slovenska sa objavili v októbri 1938, v súvislosti s nejasným postavením Bratislava pred Viedenskou arbitrážou. (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, f. Handakte Luther, Pol IV 352, E. von Drußfel Zahranicnému úradu, 11. 10. 1938; SNA, f. S, S-428-6/91-106. Písomné vyjadrenie F. Fialu *Hitlernazismus und die Slowakei*. Bez dátumu, pravdepodobne počas jeho internácie Spojencami alebo čsl. orgánmi.)

⁷⁴Walter Donath.

⁷⁵V origináli je použitá skratka OSAF – Oberste SA-Führung.

veci aj kúpil, nie je isté, pretože nasledujúci deň – Lehmann neodcestoval spolu s náčelníkom štábu, ale až na poludnie nasledujúceho dňa – boli obchody do poludnia z dôvodu voľby prezidenta zatvorené.

Go[ldbach]⁷⁶

*Institut für die Zeitgeschichte Mnichov, mikrofilm MA 650/1, fólia 9 385 640 – 650.*⁷⁷

Dokument 2

Goldbachove správy o návšteve V. Lutzeho v denníku NSDAP *Völkischer Beobachter*

Völkischer Beobachter, Norddeutsche Ausgabe, 25. 10. 1939, s. 4

kg⁷⁸ Bratislava, 24. októbra

Lutze u Dr. Tisa

Dnes ráno pri príležitosti svojej návštevy náčelník štábu Lutze navštívil prezidenta Dr. Tisa,⁷⁹ slovenského ministra zahraničných vecí Ďurčanského, slovenského ministra vnútra Dr. Tuku, ministra obrany generála Čatloša a hlavného veliteľa Hlinkovej gardy Šaña Macha. Na poludnie ich potom náčelník štábu SA privítal v hoteli Carlton.

Popoludní navštívil hlavné vedenie DP, kde sa uskutočnilo slávnostné zhromaždenie funkcionárov. Neskôr sa zúčastnil slávnostného predstavenia v mestskom divadle; po predstavení nemecký vyslanec na počesť host'a usporiadal recepciu. Náčelník štábu Lutze pokračuje v utorok okružnou cestou po nemeckých jazykových ostrovoch⁸⁰ na Slovensku.

Völkischer Beobachter, Norddeutsche Ausgabe, 26. 10. 1939, s. 2

kg Bratislava, 25. októbra

Lutze na Slovensku (Okružná cesta po nemeckých jazykových ostrovoch)

Náčelník štábu Lutze začal svoju okružnú cestu po nemeckých jazykových ostrovoch z Bratislavy v sprievode vodcu nemeckej národnej skupiny na Slovensku Ing. Karmasina a krajiniského veliteľa FS Donatha a iných nemeckých a slovenských významných osobností. Karpatskí Nemci⁸¹ ho všade srdečne vítali. V krátkych príhovoroch a na zhromaždeniach neustále ďakoval za srdečné uvítanie, pričom využil aj príležitosť na zdôraznenie významu nemecko-slovenskej jednoty. Prvý deň okružnej cesty prvého dňa uzavrelo priateľské posedenie náčelníka štábu s politickými vedúcimi DP⁸² zo Spiša.

⁷⁶Goldbachova parafa.

⁷⁷Za umožnenie štúdia v archíve Inštitútu súčasných dejín v Mnichove by som sa chcel poďakovať zástupcovi vedúceho archívu Dr. Klausovi Lankheitovi.

⁷⁸Kuno Goldbach.

⁷⁹Jozef Tiso bol zvolený za prezidenta Slovenskej republiky 26. 10. 1939.

⁸⁰Spiš, Hauerland a Bratislava a okolie.

⁸¹V origináli Volksdeutschen.

⁸²Krajskí vedúci, krajskí tajomníci a miestni vedúci DP.

Vojenská história

Völkischer Beobachter, Norddeutsche Ausgabe, 27. 10. 1939, s. 3

kg Bratislava, 26. októbra

Srdečné prijatie Lutzeho karpatskými Nemcami (kladenie venca na Hlinkov hrob v Ružomberku)

Náčelník štábu SA Viktor Lutze pokračoval so svojím sprievodom v stredu vo svojej okružnej ceste po Slovensku. Z Kremnice cez Liptovský Sv. Mikuláš pokračovala cesta do Ružomberku, rodiska zosnulého vodcu Slovákov Andreja Hlinku.⁸³ Náčelník štábu SA sa ihneď odobral na cintorín, kde položil veniec na Hlinkov hrob.

Z Ružomberku pokračovala cesta cez rôzne okresné mestá späť do Bratislavy. Krátko po polnoci Lutze zo Slovenska odišiel.

Völkischer Beobachter, Norddeutsche Ausgabe, 28. 10. 1939, s. 2

Berlín, 27. októbra⁸⁴

Lutze ďakuje za srdečné prijatie na Slovensku

Náčelník štábu Lutze, ktorý sa vo štvrtok vrátil z Bratislavy do Berlína, zaslal telegraficky slovenskému prezidentovi⁸⁵ Dr. Tisovi a slovenskému ministerskému predsedovi profesorovi Dr. Tukovi⁸⁶ svoje poďakovanie za srdečné prijatie, ktorého sa mu na Slovensku dostalo. V ďalšom telegrame vyjadril náčelník štábu rovnako svoju úprimnú vďaku vodcovi nemeckej národnej skupiny, štátnemu tajomníkovi Karmasinovi.

⁸³ Andrej Hlinka sa narodil v Černovej, ktorá je dnes súčasťou Ružomberka.

⁸⁴ Autorom správy nie je síce K. Goldbach, ale pre úplnosť ju zaraďujeme k dokumentu.

⁸⁵ V pôvodine dem slowakischen Staatspräsidenten.

⁸⁶ V. Tuka sa stal predsedom vlády 28. 10. 1939.